

KULTUREME

Albina Plojović, Msc

Internacionalni Univerzitet u Novom Pazaru

Departman za filološke nauke

Novi Pazar, Republika Srbija

albina.plojovic@uninp.edu.rs

Apstrakt

Pojam kulturna specifičnost se koristi kada je riječ o kulturnim razlikama i manjkavoj podudarnosti između dvije kulture koje se upoređuju. Pod terminom kulturna specifičnost sažete su sve forme jezičkog i nejezičkog ponašanja i djelovanja, koje su drugačije u osnovi jedne kulture, preovlađujući svojim normama i konvencijama, ali također i na osnovu istorijskih, političkih, geografskih, klimatskih ili ostalih uslova, u odnosu na druge kulture. Ovaj rad ponudiće odgovor na pitanja da li je za uspješnu komunikaciju dovoljno samo poznavanje jezika, ili ostvarenom smatramo jedino onu komunikaciju kod koje je poznavanje jezika usaglašeno sa kulturološkim konceptom i kontekstom. Kao što se usmeni govor razlikuje od kulture do kulture, tako se i neke facijalne i tjelesne ekspresije razlikuju. Dok je neki gest u određenoj kulturi uobičajen i ima jasno značenje, u drugoj može da bude besmislen ili čak ima sasvim drugačije značenje. Kulturne razlike su brojne, ali mnogi signali govora tijela su posvuda isti. Pogrešno tumačenje gestova usled kulturnih različitosti može da dovede do nezgodnih situacija. Cilj je da se u prevodenju pojmova tuđih kultura ne izgubi smisao rečenice i veza između dvije kulture.

Ključne reči: kultura, prevodenje, kulturološka specifičnost, kultureme, govor tijela

CULTURES

Abstract

The term cultural specificity refers to cultural differences and similarities between the two cultures which are compared. The term cultural specificity summarizes all forms of linguistic and non-linguistic behavior and actions, which are different in basically one culture to its prevailing norms and conventions, but also on the basis of historical, political, geographical, climatic or other conditions, in respect of other cultures. This article will give you the answer on the question is for effective communication enough just high language knowledge, or is there also behaviour necessary too. What should a translator be aware of in order for it to be laid for a successful communication? As oral language differs from culture to culture, some body signals also differ. While some gestures are common to a particular culture and have a clear meaning, otherwise in some other culture the same one can be meaningless or even have a completely different meaning. Cultural differences are numerous, but many language body signals are the same everywhere. Wrong interpretation of gestures due to cultural differences can lead to awkward situations. The aim is not to lose main concepts and relations between cultures during translation of foreign terms.

Keywords: culture, translation, cultural specificity, cultureme, body language

UVOD

Prevođenje je oblik komunikacije kod koga se neki jezički, ali i nejezički sadržaj, prethodno izražen u jednom jeziku, prenosi u neki drugi jezik. Takvo prenošenje obuhvata više dimenzija, od jezičkih do socio-kulturoloških, pa predstavlja jedno od mjesta gdje se ukrštaju jezici i sa njima povezane kulture. U najširem smislu riječi, termin kultura odnosi se na čitav niz oblasti i djelatnosti iz života određene, veće ili manje zajednice. Svaki narod ima svoju kulturu, a svaka kultura je različita. U prevođenju često dolazi do određenih odstupanja jer ne postoji adekvatan prijevod za svaki termin jedne kulture. Fenomen koji spada u kulturološku specifičnost jesu kultureme. Teoriju kultureme je razvila je hamburška lingvistkinja Elsa Oksar (Else Oksaar). Oksareva kultureme označava kao partnerski usmjerene behavioreme. Ona razlikuje dva tipa: behavioreme koje izražavaju i one koje regulišu.

KULTUROLOŠKA SPECIFIČNOST

Pojam kulturološka specifičnost se koristi kada je riječ o kulturnim razlikama i manjkavoj podudarnosti između dvije kulture koje se upoređuju. Pod terminom kulturna specifičnost sažete su sve forme jezičkog i nejezičkog ponašanja i djelovanja koje su drugačije u osnovi jedne kulture preovlađujući svojim normama i konvencijama, ali takođe, i na osnovu historijskih, političkih, geografskih, klimatskih ili ostalih uslova, u odnosu na druge kulture. Kulturna specifičnost se odnosi na kulturno-specifične realnosti, tj. specifične elemente svakodnevnog života jednog određenog naroda, odnosno zemlje u određenom vremenu.

Pojmom kulturna specifičnost označavaju se i načini razmišljanja koji su vezani za kulturu, koncepte, apstrakte, kao i kulturno-specifične, značajne elemente rječnika, idiomatske fraze, nagovještaji literarnih dijela ili historijskih događaja, zatim, u književnom jeziku upotrebljene poslovice, metafore, psovke, uzvici, vizuelna poređenja, gestovi itd. Posebnosti uređivanja teksta, određene vrstama tekstova i znanje vezano za praksu jezičke interakcije, ubrajaju se u kulturnu specifičnost (Loogus, 2009:56).

Kulturne specifičnosti, bez obzira u kakvom vidu se pojavljuju, imaju fiksno mjesto u kulturnom kontekstu jednog društva. Od prevodioca ne traži samo vješto rukovanje rječnikom, već i obimno znanje o osobinama i posebnostima sopstvene i tuđe kulture. Kulturne specifičnosti zahtijevaju kod prijevoda veće ili manje transformacije ili kontekstualna objašnjenja, kako bi primalac ciljnog jezika mogao razumjeti kulturne osobitosti prisutne u književnom izvornom tekstu. Veoma je važno da prevodilac ne posjeduje samo dobro poznavanje jezika već da njegova kompetentnost bude upotpunjena i vrsnim poznavanjem kulturološkog konteksta, kako bi ono "strano" iz tuđe kulture mogao integrisati u sopstveni kulturni koncept (Loogus, 2009:56).

Pojam kulturna specifičnost se u nauci o prevođenju upotrebljava isto toliko često kao i pojam kultura. Kao i kod drugih jezičkih pojmova prevođenja, možemo i ovde zaključiti, da su mnogi istraživači, vezano za kulturnu specifičnost u tekstu, razvili sopstvenu terminologiju. Tako da se u različitim pristupima govori o

realnostima, realijama, kulturnoj specifičnosti, kulturno-specifičnim elementima, kulturno-specifičnim fenomenima, kulturalijama, kulturemama, o kulturnim karakteristikama, kao i o njenim jezičkim znakovima, oznakama realija, kulturno-specifičnim riječima, ključnim riječima iz kulture, riječi iz kulture itd.

Često se navedeni pojmovi upotrebljavaju bez dodatnog objašnjenja. Pojam kulturna specifičnost se u radovima vezanim za nauku o prevođenju odnosi na stanja pojedinih kultura, odnosno, izraze pojedinih jezika koji ukazuju na konkretne predmete, činjenice, koncepte, institucije itd, koji su čvrsto integrisani i poznati u jednoj kulturi, a nasuprot tome u drugim kulturama su nepoznati ili u izrazito izmijenjenom obliku prisutni. Tako da se u ovom značenju kulturna specifičnost često poistovećuje sa pojmom realije, tj. realija. Ova dva pojma se uglavnom upotrebljavaju onda, kada se radi o problemima prevođenja vezanim za specifične, državno ili kulturno konvencionalne činjenice, geografskog, političkog, institucionalnog i socijalnog načina (Loogus, 2009:56). U Dudenu pod pojmom realije možemo naći sljedeća objašnjenja:

1. realne stvari, činjenice;
2. odgovarajuća znanja o jednoj posebnoj oblasti i
3. prirodne nauke kao osnova za obrazovanje i kao predmet (zastaralo).

Po ovoj definiciji realije su predmeti ili odgovarajuće činjenice u jednoj oblasti, koje se ne odnose na kulturu, tj. nemaju kulturološke reference (Duden, 2014:588).

KULTUREME

Još jedan fenomen koji se ubraja u kulturne specifičnosti jesu kultureme. Kulturema označava najmanju jedinicu kulturnih razlika. Teoriju kulturema je razvila hamburška lingvistkinja Else Oksar. Kulturem kao pojam se koristio i razvijao u nekim od prevodilačkih naučnih radova. Pojam kulturema, kao najmanja kulturno-specifična jedinica, dozvoljava različite mogućnosti dopunjavanja, tako Oksar tretira kultureme kao kulturno-specifične jedinice ponašanja, a Hartvig Kalferkempa (Hartwig Kalverkämper) pod ovim pojmom podrazumijeva kulturološki integrisan govor tijela. Zajedničko im je da kultureme tumače kao jedinice vezane za kulturu koju karakterišu na specifičan način, tj. kulturu na koju se odnose (Loogus, 2009:64).

TEORIJA KULTUREME

Else Oksar je svoju teoriju razvijala sa pozicije istraživanja jezičke upotrebe. Oksareva polazi od toga da samo poznavanje jezika ne garantuje uspješnu komunikaciju i sporazumijevanje između komunikacijskih partnera, već je za to potrebno ovladati i drugim načinima ponašanja, nametnutim određenom kulturom. Presudno za njenu teoriju jeste posmatranje, te su mnogi problemi interkulturalne komunikacije time prouzrokovani. Cilj je da učesnici način ponašanja i tumačenje struktura oblikuju po šablonu svog maternjeg jezika iako trenutno upotrebljavaju strani jezik. Upotreba jezika je podvrgnuta kulturno-specifičnim normama i pravilima, i nije osigurano sporazumijevanje na interkulturološkom polju. Posebno su upadljiva odstupanja na polju neverbalnog ponašanja.

Neverbalne jedinice ponašanja se, po mišljenju Oksareve, nesvjesno upotrebljavaju kao verbalni signali i zbog toga se mogu manje kontrolisati. Oksareva kultureme označava kao partnerski usmerene behavioreme koji se u različitim kulturama i u različitim komunikativnim djelovanjima različito realizuju: 'Kultureme' su apstraktne jedinice socijalnog karaktera, koje se realizuju u različitim komunikativnim djelovanjima i načinima ponašanja, uslovljene faktorima godina, pola, odnosa i specifičnosti statusa (Loogus, 2009:65).

BEHAVIOREME

Behavioreme omogućavaju u komunikativnim djelovanjima odgovor na pitanja kako, na koji način, kada, gdje i u kakvom odnosu. Oksareva razlikuje dva tipa behaviorema: behavioreme koje izvršavaju, i one koji regulišu.

U izvršavajuće spadaju verbalne, paralingvističke i neverbalne behavioreme, dok u one koje regulišu spadaju ekstraverbalna sredstva kao što su: prostor, vrijeme, distanca itd. (Loogus, 2009:65).

PARALINGVISTIČKE BEHAVIOREME

Paralingvističke behavioreme su uvijek povezane sa verbalnim behavioremama. One obuhvataju sve što može da se uradi glasom, tj. ono šta čovjek govori praćeno je time kako se izražava. Zajedno šta i kako govori, obznanjuje u zajedničkom kulturnom okruženju da li se, na primjer, radi o ljubaznoj molbi, neutralnom odobrenju ili o kontradikciji.

Na polju paralingvističkih behaviorema ima značajnih kulturoloških razlika. Oksareva smatra da kod komunikacije, nisu samo riječi kao leksičke jedinice potencijalni problemi, već i način njihovog izgovora, kao i naglasak, odnosno, melodija rečenice koja ih prati. (Loogus, 2009:65). Oksareva razlikuje dvije paralingvističke komponente: glasovni kvalitet (npr. visina tona, kontrola usana i glotisa, artikularna kontrola i vokalizacija. Ovo posljednje obuhvata glasovni karakter (smijanje, plakanje, jecanje, šaputanje itd.), glasovne kvalifikacije (jačina zvuka, visina tona) i glasovni aparat (šum jezika i usana, nazalizacija, udisanje itd.).

Oksareva tvrdi, da paralingvističke behavioreme i kod semantike riječi i rečenica igraju važnu ulogu, npr, od visine tona zavisi da li će izjava biti pozitivna ili negativna, ili da li se izjavom formuliše pitanje. Kvalitet glasa i način govora signalizuju i stav govornika prema slušaocima. Odstupanja u upotrebi paralingvističkih elemenata lako mogu voditi do nesporazuma, npr. slušalac interpretira ton glasa uvijek po sopstvenom šablonu ponašanja. Odstupanja od sopstvenih kulturnih normi ne izaziva samo negativnu pažnju, već mogu i narušiti komunikaciju.

Oksareva navodi da ljudi koji dolaze iz južnih zemalja, i koji glasno i energično govore, djeluju Skandinavcima kao da su ljuti. U Sjedinjenim Američkim Državama se podiže glas kada želite da naglasite neki argument, ali ovo ne treba da bude znak bijesa. U Kini je podizanje tona znak da je čovjek izgubio kontrolu nad sobom i da je

bijesan. Arapi smatraju da je glas Amerikanaca sumnjivo tih, nasuprot tome, Amerikanci smatraju Arape previše glasnim (Loogus, 2009:66).

Ona navodi i to da se, npr. u Estoniji od djece uvijek zahtijeva da govore tiho i da ne podižu glas. Preglasan govor smatra se nepristojnim. Estonska kultura se ubraja u tzv. tihe kulture. U Estoniji važi princip da govorite samo kada imate nešto važno da kažete (Loogus, 2009:66).

Interesantan je primjer žene iz Istočne Afrike koja je živjela u Njemačkoj i kojoj su u posjetu došli prijatelji također porijeklom iz Afrike. Žene su počele da nariču, pa je i ona počela da nariče jer je shvatila da se desila neka nesreća. Jedna od žena je uzela makaze i odsjekla Afrikanki kosu, nakon čega je ona shvatila da joj je muž poginuo. Počela da vrišti i da prijeti samoubistvom. Tada su stigla dva policajca (njemačke nacionalnosti) da je obavijeste o smrti njenog muža. Pošto su htjeli da smire situaciju, jedan policajac je pozvao doktora. Doktor je stigao, i ne sluteći da se radi o običaju, dao ženi nešto za smirenje. Ostale žene su bile zgrožene tim potezom. Prativši kasnije tu ženu do groblja zapazili su, kako ona već u blizini groblja počinje da nariče, nekoliko puta kruži oko groba i baca se po njemu, iskazujući tako svoju tugu. Ali bi nakon toga ustala i rekla: Dosta je bilo, idem da se vratim na posao.

Vid iskazivanja žalosti je od kulture do kulture različit. Ali nije uvijek za svakog razumljiv. Njemci, na primjer, tuguju u miru. Državljeni srednje Evrope smatraju glumom naricanje ljudi koji žive u južnoj Evropi. Naricaljke smatraju suvišnim na sahranama. Japanci, nasuprot tome, vijest o smrti nekog iz uže porodice saopštavaju sa osmijehom. Evropljani to ne mogu da shvate i smatraju da su Japanci bezosjećajni i da nisu dovoljno iskreni. Tako da naricanje i osmijeh u službi žaljenja ispunjavaju istu funkciju, isto kao i tiho plakanje tokom sahrane u Njemačkoj. (Dostupno na: <http://jaling.ecml.at/pdfdocs/articles/korpersprachen.pdf>: pristupljeno 29.01.2016.)

NEVERBALNE BIHAVIOREME

Verbalne behavioreme su skoro uvijek praćene neverbalnim behavioremama. Neverbalni signali obuhvataju mimiku, gestikulaciju i druge pokrete tijela.

Pokreti tijela mogu zavisno od kulturnog okruženja biti različito interpretirani zbog toga Oksareva postavlja pitanje koji pokreti, kada, sa kim, gdje i kakve sadržaje signaliziraju. Klimanje glavom u većini evropskih kultura znači odobrenje i potvrdni odgovor, nasuprot tome odmahivanje glavom lijevo-desno označava negaciju i odbacivanje. U Bugarskoj, Grčkoj i u Turskoj ovi pokreti tijela imaju, međutim, suprotno značenje: odmahivanje glavom signalizira odobrenje, a lagano klimanje glavom negaciju. U Indiji se da signalizuje klaćenjem glavom lijevo-desno. Ovo je zbudujuće za zapadnjake i Evropljane, koji ovaj gest koriste kad hoće da kažu možda da – možda ne (Pease, 2005:242).

Za razliku od paralingvističkih behaviorema, neverbalne behavioreme ne samo da imaju prateću funkciju, već mogu i da imaju i samostalnu semantičku funkciju, koja varira od kulture do kulture. Tako u Njemačkoj i Estoniji jedno naročito odobrenje, jedno da, može biti zamijenjeno klimanjem glave. Sadržajno oba tipa informacije treba posmatrati kao sinonime, ali nisu u svim komunikativnim situacijama dozvoljene obe mogućnosti.

Upotreba verbalnih i/ili neverbalnih signala regulisana je ekstraverbalnim behavioremima. Oksareva razlikuje tri kategorije neverbalnih behaviorema: ambleme, ilustratore i regulatore.

Amblemi se prevode kao verbalna sredstva, na primjer, klimanje glavom kao izraz odobrenja, podizanje ramena kao signal da nešto ne znamo ili da nešto ne razumijemo. Većina amblema su kulturno- specifični i uče se sa govorom.

Ilustratori su pokreti koji prate verbalno, podržavaju i dopunjuju ga. Pored fakultativnih ilustratora postoje i obligatorni ilustratori, koji se pojavljuju kod izraza za mjesto i objekte, kao na primjer u sljedećim situacijama:

A: Gdje su novine?

B: Tamo + vid gestikulacije (rukom, glavom)

Regulatori upravljaju protokom interakcije, dajući govorniku signal da prestane govoriti, da nastavi govoriti, da promijeni tempo govora itd. Oksareva na osnovu brojnih primjera pojašnjava, da neverbalni behavioremi u različitim kulturama imaju različita ili drugačija značenja (Logus, 2009:67).

Ukoliko u Kini nakon jela podignite to je znak zahvalnosti za hranu. U Japanu se nikad ne stavljaju štapići u činiju sa pirinčem. U japanskoj kulturi je ovakvo ponašanje prihvatljivo jedino na sahranama, gdje se hrana nudi gladnim duhovima. Na Bliskom istoku isključivo se jede desnom rukom. Lijeva ruka se u ovom predelu povezuje sa određenim lascivnim, tjelesnim funkcijama, a desna ruka se koristi za jelo i rukovanje. U Koreji se čeka znak najstarijeg člana porodice za početak jela. Počinje se sa jelom tek kada najstariji član počne da jede, takođe se održava njegov tempo tokom obroka.

EKSTRAVERBALNE BEHAVIOREME

Ekstraverbalne behavioreme regulišu upotrebu izvršnih behaviorema. One obuhvataju pored vremena (kada) i prostora (gdje), i proksemik (istražuje i opisuje signale pojedinca, koje zamjenjuje zauzimajući određenu distancu) i socijalne varijable. Verbalna sredstva zavisna su od ekstraverbalnih behaviorema, pre svega od vremena. Kod komponente vrijeme, Oksarevu ne zanima samo trenutak jedne govorne situacije, već i stav individue u tom trenutku, koncepcija i podjela vremena, norme tačnosti itd.

Oksareva primjećuje da narodi kao što su arapski, meksički, perzijski i indijski, u recenici *Ovo će sutra biti gotovo*, riječ *sutra* tumače kao za nekoliko dana. Da bi znali šta znače izrazi neformalnog vremena u kratkom vremenu, u neko vrijeme, prije nekoliko dana, prije nekoliko, moramo poznavati kulturno-specifična tumačenja standardnih normi (Loogus, 2009:67).

Kada Kinezi kažu *ne* to znači definitivno *ne* i *ne* treba dalje navaljivati, dok Njemci kada kažu *ne*, to još uvek *ne* znači da se *neće* predomisлити, već da postoji mogućnost da će ipak o tome razmisliti (Veermer, 1990:43).

Pored *kako* i *kada*, je također, bitno i ono *gdje*. Prostor određuje, npr.: da li i *kada* se smije govoriti i *kako* se treba ponašati. Kulturno-specifična pravila regulišu

ponašanje na najrazličitijim mjestima, npr. u crkvi, na koncertu, u sudu, u biblioteci, itd. Za prostorne odnose vezano je i neposredno ponašanje komunikacionih partnera. Oksareva želi pokazati da komunikativne komponentne ne treba izolovati, već istražiti integrisanim modelom. Ona ukazuje na to da se informacije uvek šalju preko više komunikacionih kanala, i verbalne jedinice u mnogim slučajevima mogu biti zajedno interpretirane sa drugim komunikativnim jedinicama. Oksareva ukazuje više puta na to, da za uspješnu komunikaciju pored verbalnih i neverbalnih sredstava treba obratiti pažnju i na kulturne norme, stavove i vrijednosti jednog društva. Teorija kultureme je bez sumnje doprinela bitnim saznanjima u prevodilačkom djelovanju (Loogus, 2009:68).

U kulturnu kompetenciju prevodioca ubraja se i razvijanje senzibiliteta za kulturno-specifične načine ponašanja. Ukoliko se načini ponašanja drugog posmatraju samo iz perspektive sopstvene kulture, ne može se zagarantovati sporazumevanje na interkulturalnom polju. Jezičke greške mogu da otežavaju sporazumevanje. Govornici stranog porijekla se ne svrstavaju u nepristojne ili nepouzdate, samo zato što prave greške u govoru, ali ne smiju kršiti norme na polju kulture.

Iako se teorija kultureme Oksareve uglavnom odnosi na usmenu komunikaciju i daje vrijedna uputstva za istraživanja na polju tumačenja, kulturno-specifične kultureme mogu i u pisanim tekstovima doći do izražaja, kao npr, kada se opisuje jedan posebni pokret tijela, koji u spomenutoj kulturi vrši posebnu funkciju.

Problemi kod prijevoda mogu se pojaviti kada taj pokret tijela u ciljnoj kulturi nije poznat ili ima drugačiju funkciju. U Estoniji nije uobičajno da studenti posle predavanja ručnim zglobovima kucaju o sto, kako bi se zahvalili govorniku za predavanje. Rečenica Profesor je izgovorio ključnu riječ i studenti su počeli da kucaju o sto, ne bi se mogla bez objašnjenja prevesti na estonski, zato što većina recepijenata ne bi razumjela smisao rečenice. Scena u kojoj studenti kucaju o sto bi pre asocijala na nešto negativno i mogla bi biti posmatrana kao neki znak protesta ili znak nezadovoljstva. Značenje „akademskog aplauza“ bi moralo u prijevodu biti objašnjeno posebnom prevodilačkom metodom (Loogus, 2009:69).

Svaka kultura ima poseban ritual ponašanja, a ti rituali se mogu drastično razlikovati. Mora se znati, recimo, da li prvo mlađi pozdravlja starijeg ili stariji mlađeg, da li čovjek pozdravlja ženu ili žena čovjeka. Također, treba voditi računa o držanju tijela, mimici, gestikulaciji koja prati pokrete, da li se pruža ruka ili se daje poljubac (Mikić/Kučiš, 2004:37).

U Kini se lagano i nježno rukuju i nikako nije preporučen direktan kontakt očima sa osobom koja pozdravlja. Indonežani, naročito stanovnici ostrva Java, prvo će prisloniti ruke na struk, pre nego što se naklone kako bi iskazali poštovanje osobi koju pozdravljaju. Mongoli pozdravljaju goste tako što im poklanjaju svilenu ili pamučnu traku, koju nazivaju „hada“. Stanovnici polinezijskog ostrva Tuvalu pozdravljaju se tako što prislone noseve i istovremeno udišu. Japanci odaju poštovanje jedni drugima blagim naklonom. Pripadnici plemena Masai međusobno se pozdravljaju pljujući se. Većina Grka pozdravlja se prostim tapšanjem po leđima. Umjesto rukovanja, Zambijci se pozdravljaju tako što pritisnu palčeve jedan o drugi. Narod Zimbabvea se pozdravlja tapšući: muškarci potpuno isprave dlanove, dok žene savijaju šake. Muškarci Omana pozdravljaju se međusobno tako što se dodirnu nosevima nekoliko puta. Tajlandani se pozdravljaju tako što sklope ruke u molitveni

položaj i blago se naklone ka osobi koju pozdravljaju. Oni ovaj pozdrav zovu "vai" (Pease, 2005:125).

U Kini bi poljubac u znaku pozdrava na javnom mjestu bio u krajnjem slučaju nepristojan. Žena u znak poštovanja skida svoj šal kada pozdravlja čovjeka, a čovjek svoj šešir. Takođe se u Japanu rukovanje, poljupci i zagrljaji smatraju nepristojnim. Japanci se prilikom prvog susreta klanjaju, s tim što se osoba sa najvišim položajem nakloni najmanje, dok se ona sa najnižim nakloni najviše. Kod Turaka je običaj da djeca sa sela poljube starijim osobama ruku. Njemci će učenici iz Francuske, koja učestvuje u programu razmjene učenika, pružiti ruku. Dok će ona krenuti da ih poljubi, ali pošto joj to neće biti uzvraćeno, jako će se razočarati i pomisliti da nije dobrodošla i da su oni hladni (Pease, 2005:129).

Kada se Afrikanci sretnu negdje u Frajburgu na ulici, prvo će proći jedan pored drugog, a zatim će se okrenuti, vratiti, rukovati se i razmeniti adrese. Njemci nikada ne bi mogli uzvratiti na to, jer im je potrebna distanca. Takođe u nekim kulturama je sasvim normalno da se nekom persira, dok je u drugim kulturama to neprikladno.

Poznatim primjerom kulturološke interpretacije na polju ekstraverbalnog ponašanja smatra se nošenje marame. Marame postoje u različitim veličinama, najčešće je to četvrtasto parče materijala, i nose je žene u znaku zaštite. U starom Egiptu se nosila tzv. „kraljevska marama“ koju su nosili kraljevi, u Orijentu su se nosili turbani, u srednjoj Aziji se nosila tanka marama koja je prekrivala cijelu kosu. Tako da su na zapadu damski šeširi postali znak ženske emancipacije, dok je marama ostala znak islamske tradicije. Na njemačkom govornom prostoru maramu nose uglavnom starije dame, a nošenje marame u nekim regionima Evrope je znak da je žena udata ili da je udovica. Maramu vezanu pozadi nose pripadnice katoličkog crkvenog reda. Muslimanke nose maramu tako da im marama prekrije cijelu kosu i vrat. U Francuskoj 1990. godine jednoj učenici iz Magreba nije bilo dozvoljeno nošenje marame u školi, tako da su je isključili iz škole. Sličan slučaj desio se u Baden Virtembergu 1999-2002. godine, kada jedna učiteljica nije dobila posao zbog marame. Ovi primjeri predstavljaju non- ili ekstraverbalne, od kulture zavisne, simbole. (<http://jaling.ecml.at/pdfdocs/articles/korpersprachen.pdf>; pristupljeno 29.01.2016.)

GOVOR TELA

Pod govorom tijela Kalverkemper smatra neverbalnu komunikaciju. Shodno tome je i govor tijela, kao kulturološka specifičnost socijalnog ponašanja, vezana za komunikaciju. Kalverkemper ukazuje na to da je govor tijela neophodan dio ljudske komunikacije i time jednu formu mjere uticaja implicira na partnera i njegovu reakciju. Govor tijela ima uvijek signalnu funkciju, ona uvijek izaziva neku reakciju, pa i kada neko sjedi nepokretan i to se interpretira kao izraz ponašanja.

Kalverkemper dolazi do zaključka da je nemoguće ignorisati govor tijela i ne interpretirati ga. Isto važi i kada prirodni usmeni medijum govornog tela prelazi u pismeni.

Procena kulturema bazira se na sopstvenim kulturološkim normama i individualnim očekivanjima, ona se javlja, shodno tome, uvijek u poređenju sa sopstvenom kulturom.

Kalverkemperu je bitno da prevodiocu skrene pažnju na kulturnu specifičnost govora tijela. Tek onda kada je prevodilac upoznat sa normama i konvencijama jezičkih i nejezičkih interakcija, onda je postavljena baza za uspješnu interkulturalnu komunikaciju (Loogus, 2009:69).

Kao primjer se navodi Britanac koji sjedi u pariskom kafiću i naručuje kafu. Kako mu se kafa dopala, Britanac pokazuje konobaru znak odlično, pomoću kruga koji je načinio palcem i kažiprstom. Konobar se mršti i smrtno je uvređen, jer "na francuskom" ovaj gest znači nula, bezvrijedno, ili, kafa je odvratna. U Grčkoj se ovim gestom sagovornik, također, vrijeđa. U Britaniji i severozapadnim zemljama Evrope pokazivanje dva prsta je pobjeda ukoliko se dlan okrene ka sagovorniku, a dvojka si! ukoliko se dlan okrene ka sebi. Pokazivanje stopala Japancu je smrtna uvreda. Žene sa bosim stopalima smatraju se provokativnim, jer su stopala fetiš. Kada Njemci žele istaknuti da se radi o broju jedan, oni to rade palcem, dok Englezi podižu kažiprst, dok u Njemačkoj podignut kažiprst predstavlja opomenu (Pease, 2005:130).

ZAKLJUČAK

Pojam kulturna specifičnost upotrebljava u nauci prevođenja isto toliko često kao i pojam kultura. O kulturnoj specifičnosti govori se kada je riječ o kulturnim razlikama i manjkavoj podudarnosti između dvije kulture koje se upoređuju. Jedan fenomen koji spada pod pojmom kulturna specifičnost jesu kultureme, što ima značenje najmanja jedinica kulturnih razlika.

Osvrnuli smo se na dva tipa bihaviorema, na one koje izvršavaju i na one koje regulišu. Došli smo do saznanja da u bihavioreme koje izvršavaju spadaju verbalne, neverbalne i paralingvističke bihavioreme, dok u ove druge spadaju ekstraverbalna sredstva kao što su prostor, vrijeme, socijalne varijable i distanca. Kada je govor tijela u pitanju, shvatili smo da je nemoguće ignorisati govor tijela i ne interpretirati ga. Prevodilac treba da bude upoznat normama i konvencijama jezičkih i nejezičkih interakcija, kako bi tek onda bila postavljena baza za uspješnu interkulturalnu komunikaciju.

Često nije dovoljno samo poznavati jezik kako bi komunikacija bila uspješna, već treba biti upoznat i sa kulturom određene zemlje i treba voditi računa o ponašanju. Način ponašanja koji je dozvoljen u jednoj kulturi može u drugoj djelovati potpuno negativno i može doći do narušavanja komunikacije. Različite zemlje, različite kulture, različiti načini ponašanja. Dakle, možemo doći do zaključka da prevodiocima nije dovoljno poznavati samo jezik, već moraju biti upoznati i sa kulturom jednog naroda, kako bi komunikacija bila uspješna.

BIBLIOGRAFIJA

1. Duden - Die deutsche Rechtschreibung (2014): Das umfassende Standardwerk auf der Grundlage der aktuellen amtlichen Regeln (Duden - Deutsche Sprache in 12 Bänden). Berlin: Bibliographisches Institut; 26. Auflage
2. Loogus, Terje. 2009. Kultur im Spannungsfeld translatorischer Entscheidungen Probleme und Konflikte. Berlin : SAXA Verlag

3. Mikić Pavao, Kučiš Vlasta. 2004. *Translatorik im Kontext der Kulturspezifik*. Zagreb: Hrvatsko komunikološko društvo: Nonacom
4. Pease, Allan i Barbara. 2005. *Definitivni vodič kroz govor tela (The Definitive Book of Body language)*. Beograd: Mono & Manana
5. Vermeer, Hans Josef. 1990. *Kulturspezifik des translatorischen Handelns*. Heidelberg: Julius Groos Verlag
6. Internet izvori
7. <http://jaling.ecml.at/pdfdocs/articles/korpersprachen.pdf>

RESUME

The notion of cultural specificity is used in the science of translation as often as the notion of culture. Cultural specifics are spoken of when it comes to cultural differences and the lack of coherence between the two cultures that are being compared. One phenomenon that belongs to the term cultural specificity are cultures, which has the meaning of the smallest unit of cultural differences.

We looked at two types of behaviors, the ones they execute and those that regulate them. We have come to the realization that the behaviors that carry out include verbal, non-verbal, and paralinguistic behaviors, while these include extraverbal means such as space, time, social variables and distance. When the body language is concerned, we have realized that it is impossible to ignore body language and not interpret it. The translator should be familiar with the norms and conventions of linguistic and non-linguistic interactions, so that only then the basis for successful intercultural communication can be set up.

Often it is not enough to just know the language in order for communication to be successful, but it should also be familiar with the culture of a particular country and care should be taken of the behavior. A way of behavior permitted in a culture can be totally negative in another, and communication may be disturbed. Different countries, different cultures, different ways of behavior. Therefore, we can conclude that translators are not enough to know only the language, but they must also be familiar with the culture of a nation in order for communication to be successful.